

Skrita ideologija v prevodih otroške literature

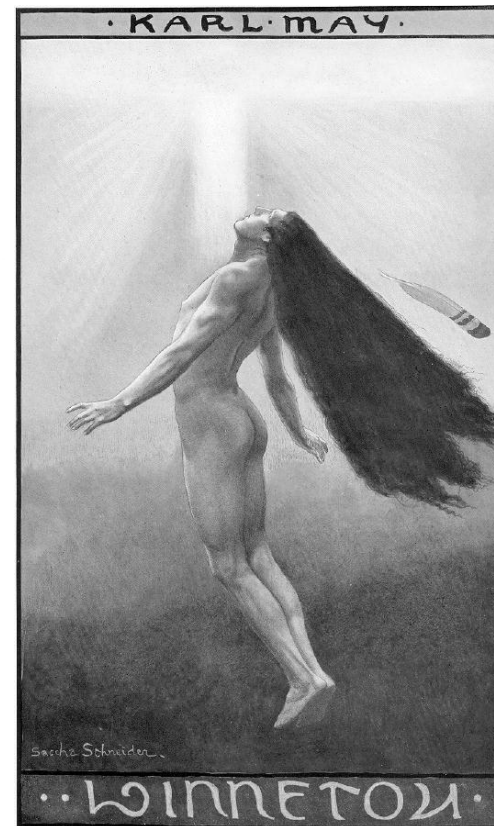
Nike K. Pokorn

Prevod

- prevod kot interpretacija;
- prevod kot odraz vrednot in ideoloških in poetoloških pozicij ciljne družbe.
- manipulacije, kulturni predsodki, asimilacije in namerna preoblikovanja – najbolj razvidni v prevodih otroške in mladinske literature.
- otroška literatura naj ne bi škodovala razvoju otroka ali mladostnika v idealnega državljana ali posameznika.

Ideološki posegi

- v 19. stoletju: npr. v prevodih *Gulliverjevih popotovanj* Jonathana Swifta;
- Pred drugo svetovno vojno: prevod *Winnetouja* (1931);
- v obdobju socializma (še posebno od 1945 do 1955)
 - ponovno prevedenih 13 mladinskih in otroških besedil

1945-1955

- *Uncle Tom's Cabin* avtorice Harriet Beecher Stowe (prevedeno leta 1853, 1888, 1918, 1932, 1934, ponovno prevedeno leta 1954)
- Pravljice Hansa Christiana Andersena (prevedeno leta 1863, 1869, 1923, 1928, 1940, 1944, ponovno prevedeno leta 1950)
- *Robinson Crusoe* avtorja Daniela Defoeja (prevedeno leta 1876, 1904, 1915, 1920, 1923, 1924, 1925, 1936, 1945, ponovno prevedeno leta 1946)
- Pravljice bratov Grimm (prevedeno leta 1880, 1887, 1903, 1930, 1932, 1935, 1938, 1944; ponovno prevedeno leta 1953-1958)

1945-1955

- *Gulliver's Travels* avtorja Jonathana Swifta (prevedeno leta 1894, 1907, 1926, 1942, ponovno prevedeno leta 1951)
- *The Second Jungle Book* avtorja Rudyarda Kiplinga (prevedeno leta 1943, ponovno prevedeno leta 1951)
- *Treasure Island* avtorja Roberta Louisa Stevensonsona (prevedeno leta 1920, ponovno prevedeno leta 1950)
- *Adventures of Tom Sawyer* avtorja Marka Twaina (prevedeno leta 1921, ponovno prevedeno leta 1947)

1945-1955

- *Michel Strogoff* avtorja Julesa Verna (prevedeno leta 1923, ponovno prevedeno leta 1955)
- *Pinocchio* avtorja Carla Collodija (prevedeno leta 1926, 1943, ponovno prevedeno leta 1951)
- *Winnetou* avtorja Karla Maya (prevedeno leta 1931, ponovno prevedeno leta 1952)
- *Pünktchen und Anton* avtorja Ericha Kästnerja (prevedeno leta 1937, ponovno prevedeno leta 1955)
- *Bambi* avtorja Felixa Saltna (prevedeno leta 1938, ponovno prevedeno leta 1953)

“Problematični” prevajalci

- *Gulliverjeva popotovanja*
- Brez ideoloških premikov v prevodih: pri Kiplingu, Twainu in Collodiju.
 - Kiplingova *Knjiga o džungli*

Pinocchio

- Joža Lovrenčič (1926)
- Josip Meze (1943)
- Albert Širok (1951)

Tom Sawyer

- Ivan Muleček (1921),
- Milena Mohorič (1947),
- Janez Gradišnik (1960)

Ideološki premiki

- pravljice bratov Grimm in Hansa Christiana Andersena,
- *Bambi, Koča strica Toma,*
- *Robinson Crusoe, Otok zakladov,*
- dela Karla Maya, Ericha Kästnerja in Jules Verna

Arhivi CK KPS

- Ideološka komisija
- komisija za tisk in agitacijo,
- Komisija za idejna vprašanja kulture,
- Komisija za družbeno-politične odnose in idejno-politične probleme,
- Komisija za politično in idejno vzgojno delo,
- Komisija za politično propagando in informativno dejavnost,
- Komisija za založniško dejavnost in tisk pri CK ZKS in SZDLS

Boj proti “klerikalizmu”

- proti religioznemu, krščanskemu pogledu na svet.
- Marx: ukinitvev religije kot iluzorne sreče ljudstva zahteva njegova resnična sreča,
- Vera je najvažnejše vprašanje ZMS, s starimi ne bomo veliko dosegli, razen v partiji. (seja Politbiroja CK KPS, 20. 11. 1950)

Bambi – primeri krutosti

Drugič spet je pribežala veverica z zevajočo rano na vratu. Ugriznila jo je kuna. Po čudni sreči ji je veverica ušla. Od bolečine ni mogla govoriti, le drvela je skozi gozd z veje na vejo. Vsakdo jo je lahko videl. Drvela je, kakor bi pobesnela. Včasih se je za hip ustavila in sedla, obupano je dvignila prednji šapici, v strahu in bolesti se je prijela za glavico in tedaj se ji je po belih prsih ulila rdeča kri. Celu uro je tako begala, nato se je naenkrat zgrudila, udarila topo ob vejo in padla mrtva na sneg. Takoj so priletele srake in začele svojo gostijo. (Salten 1953: 66)

Disney

Bambi – presežnost materialnega

„Siehst du wohl, Bambi,“ sprach der Alte weiter, „siehst du nun, daß Er daliegt, wie einer von uns? Höre, Bambi, Er ist nicht allmächtig, wie sie sagen. Er ist es nicht, von dem alles kommt, was da wächst und lebt, Er ist nicht über uns! Neben uns ist Er und ist wie wir selber, und Er kennt wie wir die Angst, die Not und das Leid. Er kann überwältigt werden gleich uns, und dann liegt Er hilflos am Boden, so wie wir anderen, so wie du Ihn jetzt vor dir siehst.“

Eine Stille war.

„Verstehst du mich, Bambi?“ fragte der Alte.

Bambi erwiderte flüsternd: „Ich glaube ...“

Der Alte gebot: „So sprich!“

Bambi erglühte und sprach bebend: „**Ein anderer ist über uns allen ... über uns und über Ihm.**“

„Dann kann ich gehen,“ sagte der Alte. (Salten [1923] 1930: 246-247)

Bambi – presežnost materialnega

»Poglej, Bambi,« nadaljuje Starec, »poglej, da leži Človek prav tako na tleh kakor kdo izmed naših. Poslušaj, Bambi! Človek ni vse-mogočen, kakor pravijo. Iz Človeka ne izhaja vse, kar raste in živi. Človek ni nad nami. Človek je poleg nas in je tak, kakršni smo mi, kajti Človek pozna prav tako kakor mi, strah, stisko in trpljenje. Človek je lahko premagan kakor mi in tedaj leži, prav tako kakor mi, nebogljen na tleh, leži tako, kakor ga zdajle vidiš pred seboj.«

Dolgo molčita.

»Ali me razumeš?« povpraša Starec.

Šepetaje odgovori Bambi: »Razumem...«

Starec ukaže: »Tedaj govôri!«

Bambi se razvname in strastno odgovori: »**Človek ni nad nami... Človek ni vse-mogočen...**«

»Potem lahko odidem,« reče Starec. (145-146, poudarek dodan)

Otok zakladov

- “Jim, Jim,” says he, quite pleased apparently. “Well, now, Jim, I’ve lived that rough as you’d be ashamed to hear of. Now, for instance, you wouldn’t think I had had a **pious** mother - to look at me?” he asked.
- “Why, no, not in particular,” I answered.
- “Ah, well,” said he, “but I had – **remarkable pious**. And I was a civil, **pious** boy, and could rattle off my catechism that fast, as you couldn’t tell one word from another. (Stevenson 1995: 120)

- “Ah! and there’s the cetemery” - cemetery he must have meant. “You see the mounds? I **come here and prayed**, nows and thens, when I thought maybe a Sunday would be about doo. **It weren’t quite a chapel**, but it seemed more solemn like; and then, says you, Ben Gunn was short-handed – no chapling, **nor so much as a Bible** and a flag, you says.” (Stevenson 1995:124-125).

Otok zakladov

- As for Ben Gunn, he got a thousand pounds, which he spent or lost in three weeks, or, to be more exact, in nineteen days, for he was back begging on the twentieth. Then he was given a lodge to keep, exactly as he had feared upon the island; and he still lives, a great favourite, though something of a butt, with the country boys, and **a notable singer in church on Sundays and saints' days.** (Stevenson 1995, 277)

Otok zakladov

- 1920 (Janko Mulaček)
- 1950 (Pavel Hlaček;
1956, 1966, 1975,
1980, 1983, 1997)
- 1994 (Ivan Majaron)

Otok zakladov

- “Ali bi mi, na primer, mogel zdajle verjeti, da sem imel **dobro, pošteno mater**, ko me tule vidiš, kakšen sem?”
- “Ne, res skorajda ne bi mogel,” sem odgovoril.
- “Vidiš,” je rekel, “pa je bila zelo zelo **krepostna žena**. In jaz sem bil **dober** dečko in sem znal zdrdrati svoj katekizem tako hitro, da bi bil komaj ločil besedo od besede.” (Stevenson 1950b: 96)
- “Now, for instance, you wouldn’t think I had had a **pious** mother - to look at me?” he asked.
- “Why, no, not in particular,” I answered.
- “Ah, well,” said he, “but I had – **remarkable pious**. And I was a civil, **pious** boy, and could rattle off my catechism that fast, as you couldn’t tell one word from another. (Stevenson 1995: 120)

Otok zakladov

- “Ah, in tu je popokališče,” – mislil je seveda pokopališče – “ali vidiš gomile? Semle sem včasih prišel, **kadar mi je bilo preveč dolgčas** – bil sem pač velik siromak.” (Stevenson 1950b: 100; 1956: 119; 1983: 92)
- “Ah! and there’s the cetemery” - cemetery he must have meant. “You see the mounds? I **come here and prayed**, nows and thens, when I thought maybe a Sunday would be about doo. **It weren’t quite a chapel**, but it seemed more solemn like; and then, says you, Ben Gunn was short-handed – no chapling, **nor so much as a Bible** and a flag, you says.” (Stevenson 1995:124-125).

Otok zakladov

Še vedno je živ in zdrav in razen tega malo čudaški; zato ga ima vaška mladina silno rada, ker mu lahko kdaj pa kdaj malo ponagaja.” (Stevenson 1950: 213)

(...) and he still lives, a great favourite, though something of a butt, with the country boys, and a **notable singer in church on Sundays and saints' days.** (Stevenson 1995, 277)

Uradni preklic

- leta 1983 (AS 1589, 697) na Komisiji predsedstva CK ZKS za informativno in propagandno dejavnost
 - moralno in pravno nesprejemljivo ter škodljivo, ker načenja vprašanja integritete varstva avtorskega dela in avtorske pravice.
- ideološko prečiščeni prevodi za otroke in mladino še po tem datumu; ponatisi, prisotni v učbenikih.

Učbeniki za književnost

- šolsko leto 2010/2011
- pouk književnosti v okviru predmeta Slovenščina
- 36 potrjenih učbenikov.
- 16 učbenikov, uporablja odlomke iz del, ki so bila v povojnem času cenzurirana, čeprav v slovenskem prostoru obstajajo tudi novejši prevodi, ki odpravljajo te ideološke premike

(Ne)zavedanje

- takšnega sistematičnega ideološkega poseganja v prevode ne zasledimo istočasno tudi pri prevodih literature za odrasle.
- prevode, ki so ideološko spremenjeni, še vedno ponatiskujemo, izposojamo in jih uvrščamo v osnovnošolska berila in učbenike za slovenski jezik in književnost.

Doslednost izločanja religioznih elementov

- Odraz politike povojnega vodstva Slovenije in Jugoslavije:
- »sistematično [se] truditi, da odtegnemo mladino vplivu cerkve.« (Seja Politbiroja CK KPS, 20. 11. 1950, Drnovšek 2000: 253).
- uredniška politika v socialističnem obdobju v osrednjih založniških hišah na Slovenskem

nike.pokorn@ff.uni-lj.si